

N. A. Kemner

NILS ALARIK KEMNER

* 4/7 1887 † 8/6 1948.
Invalid 1938.

Bland den skara unga studenter som höstterminen 1907 för första gången trädde inför Alma Mater Carolina för att i hennes hägn ägna sig åt vetenskapens både krävande och tjugusande studium var malmöynglingen Alarik Kemner. Efter att under hela sitt liv ha tjänat denna slutade han sitt levnadslopp den 8 maj 1948 såsom professor och föreståndare för Entomologiska avdelningen av Lunds Universitets Zoologiska Institution.

Nils Viktor Alarik föddes den 4 juli 1887 som tredje son till tjänstemannen vid Kockums mekaniska verkstad Nils Kemner och hans maka Amelie, f. Holst. Fadern var mycket intresserad av växtsamling och ägde ett vackert herbarium. Sonen Alarik ärvde säkerligen från honom ett djupt intresse för naturen. En annan hobby, som fadern hade och som sonen övertog, var att samla böcker. I läroverket inskrevs han 1898 och valde på gymnasiet den klassiska linjen. Under skolåren undervisade han yngre skolpojkar och kunde på detta sätt förskaffa sig en cykel, som tvivelsutan blev till stort gagn vid hans exkursioner. Tidigare hade dessa tillsammans med en jämnårig vän företagits till fots i Malmö omgivningarna eller till Alnarp. Portörerna tjänade härvid både som behållare för växter och för burkar och askar avsedda för insekter. En tid samlade han fågelägg.

Vid universitetet ägnade Kemner sig med iver åt studierna men deltog också med intresse i studentlivet. Så var han 1912—14 kurator i Malmö nation. Fil. kand. examen avlade han 1911 och hade redan dessförinnan en termin varit vik. adjunkt. Efter ämbetsexamen 1914 var han ett år vik. adjunkt i Vänersborg, där han lärde känna den gamle entomologen Hackwitz samt lundaentomologen C. G. Thomsons son, som var lektor där. Tack vare denna bekantskap kunde han senare för Entomologiska avdelningen förvärva flera av C. G. Thomsons egna exemplar av hans skrifter med randanteckningar. Under sin studietid i Lund blev hans intresse för insekterna ytterligare väckt av hans lärare Simon

Bengtsson. 1912—14 var han e. o. amanuens vid Entomologiska museet och lärde då känna de gamla typsamlingarna och de lundensiska traditionerna, som i Bengtsson hade en trogen vårdare.

Lärarbanan lämnade han för alltid 1915, då han erhöll anställning vid den entomologiska avdelningen av Centralanstalten för försöksverksamhet på jordbruksområdet. Det är troligt att denna verksamhet mera tilltalade hans håg för självständigt handlande och forskning. Först verkade han såsom assistent och när 1921 en ord. laboratorjtjänst inrättades, erhöll han den. Under denna tid fullbordades de akademiska examina med fil. lic. och disputation 1918. Mars 1920—maj 1921 var han anställd i holländska statens tjänst såsom entomolog vid Instituut voor Plantensiekten, Buitenzorg, Java, och företog därunder flera resor till Java, Madura, Celebes och öarna söder därom.

När föreståndarebefattningen vid entomologiska avdelningen i Lund ledigförklarades 1926 söktes denna av Kemner, som enhälligt av de tre sakkunniga placerades på första platsen, men tillsättningen fördröjdes, och först den 31 maj 1929 utnämndes han till befattningen. Denna hade först 1918 blivit inrättad såsom en ordinarie lärarbefattning i entomologi förenad med föreståndareskapet för entomologiska museet.

Under åren 1932—45 var Kemner lärare i lantbrukszoologi vid Ultuna lantbrukshögskola.

Efter överflyttningen till Lund uppställde Kemner som sitt mål att förstärka entomologiens ställning. Detta mål sökte han nå på olika vägar. Medan de två andra avdelningarna vid institutionen ägde en avlönad amanuens hade den entomologiska fått nöja sig med oavlönade e. o. amanuenser; teknisk arbetskraft saknades totalt. Efter många om och men lyckades han utverka en avlönad amanuensbefattning åt sin avdelning, och vid den stora universitetsreformen 1946 erhöll den fyra avlönade befattningar i olika grader, dock ingen ordinarie. På egen bekostnad hade Kemner omedelbart anställt ett tekniskt biträde för preparering av insekter. Så småningom lyckades han få en dylik befattning vid avdelningen, men först 1946 blev den ordinarie.

En annan väg var utökandet av det entomologiska biblioteket, vilket på olika sätt förstörades. Sin egen stora särtrycksamling införlivade han själv med avdelningens. Viktigt var även tidskriftbytet, som nedan skall omnämnas.

1856—59 hade det i Lund funnits en e. o. professur i entomologi, som beklagligtvis drogs in vid innehavarens, A. G. Dahlboms död. Det blev en stor uppgift för Kemner att söka få denna befattning tillbaka. 1946 beslöt också riksdagen, att föreståndarebefattningen skulle övergå till professur.

Ehuru Kemner genom sin stora entusiasm, sin arbetsglädje, sina kunskaper och icke minst sin slagfärdighet och humor vann ungdomen, var hans intresse för den elementära undervisningen ej större. De specialföreläsningar, som han höll under de första åren, innan ännu elevantalet vuxit så att även dessa timmar måste tas i anspråk för den andra undervisningen, voro å andra sidan mycket trevliga och synbarligen för honom själv ett nöje. Såsom lärare och vän till sina amanuenser var han stimulerande och hjälpsam, alltid villig att ge ett råd, att plocka fram en bok eller ett häfte, som kunde innehålla något av betydelse. Hans eget ofantliga intresse för entomologien och dess uppräckning smittade av på de unga. Så fick han glädjen se fyra av sina närmaste vinna doktorsgraden på entomologiska ämnen. Han omfattade dessa unga med ett varmt intresse och en djup välvilja.

Det nya verksamhetsfält, som Kemner i Lund kom in på, synes ha tilltalat honom mycket. Hans goda ledaregenskap, hans initiativkraft och outtröttliga energi kunde här komma till full rätt. Genom att han sedan amanuensåren var förtrogen med museet, blev han dess mer lämpad att föra vidare de obrutna lundensiska traditionerna. Museet hade en följd av år utvecklats obetydligt och var i behov av utvidgning och modernisering i flera avseenden. Det omfattade Falléns, Zetterstedts, Dahlboms och Thomsons stora och värdefulla samlingar samt en del äldre men inga ordnade nya svenska samlingar.

Det närmaste målet för Kemner blev att anskaffa dels skåputrymme, dels arbetskraft. Det förra erhöles delvis genom utrymning av äldre skåp, delvis genom inköp av skåp av den modell, som Riksmuseum använde. Som medhjälpare funnos Bengtssons amanuenser och snart utökades dessa med flera intresserade studenter. Nu började ett intensivt arbete på att få uppordnat nya svenska samlingar. Insektmaterialet etiketterades enhetligt, bestämdes och ordnades, varvid var man fick sin uppgift, och så fortskred arbetet raskt. Emellertid behövdes mycket nytt material. Detta anskaffades i stor utsträckning genom exkursioner, som företogs av Kemner själv och amanuenserna och andra intresserade. Det skåputrymme, som först stod till förfogande, visade sig snart otillräckligt för de snabbt växande samlingarna. Kemner lyckades då utverka ett särskilt riksdagsanslag för inköp av skåp under en treårsperiod. Nu kunde nya, täta och rymliga skåp, betydligt ändamålsenligare än de tidigare, tillverkas, och i dessa inflyttades de nya svenska samlingarna, medan de andra togos i anspråk för de allmänna samlingar, som så småningom började sammanställas. 1935 hade rummet utanför insektsamlingen utrymmts och här uppställdes de nya skåpen liksom nyanskaffade montrar för en skådesamling, vilken även den nu blev ordnad. Här-

igenom hade Entomologiska museet fått en i hög grad behövlig utökning. Genom fördelaktigt köp av L. Trafvenfelts exotiska Lepidoptera hade grunden lagts till en allmän samling av dessa, men än viktigare var att Kemner lyckades skaffa medel till inköp av J. A. Hultgrens stora allmänna skalbaggsamling samt G. Falkenströms vattencoleoptera. Så växte Entomologiska museet med förut oanad snabbhet och i förut oanad vidd; redan vid entomologmötet 1936 visade det en helt ny aspekt med de två salarna nyrenoverade och rader av nya skåp. Då Kemner lämnade det, hade det ytterligare vuxit. De svenska samlingarna blevo åtminstone beträffande flertalet ordningar de största i riket. Även en del av de gamla typsamlingarna hade under tiden blivit omflyttade och gjorts lättare tillgängliga.

Alla de samlingar som Kemner ägde vid överflyttningen till Lund tillförde han museet, som därigenom bl. a. fick en stor termitksamling, samt mycket annat alkoholkonserverat material.

1930 inträdde Kemner som ordförande i Entomologiska Sällskapet i Lund och verkade som sådan till sjukdom omöjliggjorde detta. Under hans ledning gick Sällskapet en glanstid till mötes, vilken präglades av livlig aktivitet och storslagen utvidgning. År 1936 hölls sålunda på dess inbjudan det Femte Nordiska Entomologmötet i Lund, och det blev tack vare Kemners drivande förmåga en stor framgång. Samtidigt startade Sällskapet en egen tidskrift, *Opuscula Entomologica*, åt vilken Kemner snart lyckades utverka statsunderstöd. Tidskriften har som bytesmedel tillfört Lunds Universitetsbibliotek tidskriftsserier, som ej kunnat inköpas, och även härigenom blivit till stort gagn för entomologisk forskning.

Entomologiska Sällskapets redan 1921 beslutade inventering av Skånes insektfauna fick nytt liv genom Kemners initiativ; han lyckades intressera Fysiografiska Sällskapet i Lund att understödja denna arbetsuppgift, vilket redan burit god frukt.

Kemners första små publikationer behandla fåglar, vilket vittnar om hans tidiga intresse för ornitologi, men snart nog fångades han helt av insekterna. Genom Simon Bengtssons undervisning fick han upp ögonen för skalbaggsarnas larver och biologi, och härigenom kom han in på ett fält, där mycket var att skörda. Han har beskrivit åtskilliga svenska förut ej eller obetydligt kända larver och från dem hämtade han också ämnet för doktorsavhandlingen. Denna är en biologisk och anatomisk undersökning över rektalslangarna och analsegmentets anatomi och biologiska betydelse. Andra viktiga studier över dessa insektlarver äro de som behandla aleocharidernas morfologi och utveckling samt studien över cerambycidlarverna. Under sin tid i växtskyddets tjänst utförde

Kemner ett stort antal undersökningar över skilda insekter, såsom skalbaggar, skinnbaggar, steklar, fjärilar, tvåvingar, samt över nematoder och deltog livligt i diskussioner genom inlägg i lantbrukstidskrifter. Genom sin stora energi, uppslagsrikedom och praktiska läggning gjorde Kemner här en värdefull insats. Hans viktigaste undersökningar torde vara över jordlopporna, betornas skadegörare samt de trägnagande anobierna.

Genom sin vistelse i Holländska Ostindien kom Kemner i beröring med en helt ny insektvärld, som fångslade honom starkt. Han riktade givetvis sin uppmärksamhet åt vissa skadegörare, såsom batatbaggen, men att döma av utgivna publikationer i långt högre grad åt termiter och andra insekter. Av alla insekter insamlades ett rikt material, i synnerhet av myror och termiter. Om samlivet mellan den rovgiriga myran *Polyrhachis* och en nyupptäckt fjärillarv ägnar han en intressant studie, men i övrigt synes hans flesta studier ha gällt termiterna och deras gäster. Talrika odlings- och kläckningsförsök har han utfört med dem. Hans arbeten däröver äro huvudsakligen systematiska, såsom det 240 sid. stora verket, »Systematische und biologische Studien über die Termiten Javas und Celebes», men även biologiska. Särskild uppmärksamhet har han ägnat bobyggnaden och framlägger en ny uppfattning om termitboets fylogeni, vilken är bättre grundad än de tidigare. Utomordentligt betydelsefulla äro hans arbeten över de starkt omdanade termitofila insekterna. Främst må nämnas upptäckten av *Termitoxenias* larv, vilket flugsläkte ansetts sakna larvstadium, samt många biologiska och morfologiska egenheter hos dessa starkt ombildade insekter. Dessa arbeten om termiter och termitgäster gjorde med ett slag Kemner känd som en forskare av rang på detta gebit. Hans största insats i teoretisk entomologi faller just på detta fält.

Under sin Lundatid fortsatte Kemner till en början ivrigt studierna på detta gebit men gled så småningom åter in på den svenska faunan, en naturlig följd av hans ivriga arbete på de svenska samlingarna. Talrika smärre faunistiska notiser föreligga från denna tid. Sitt intresse för de ekonomiskt viktiga skadeinsekterna släppte han aldrig, tvärtom fortsatte han, om ock i ringa utsträckning, vissa undersökningar över lantbruksinsekter och försummade ej heller förråds- och virkesskadegörarna och de hygieniskt viktiga arterna. Flera år studerade han mycket ivrigt våra humlor och insamlade ett stort material, men i all synnerhet var det biologien, bobyggnaden och boparasiterna, som fångslade honom.

Kemners vetenskapliga gärning vittnar om mycket stor mångsidighet, som förutsätter omfattande kunskaper i entomologiens olika grenar. Han ägde en stor förmåga att ur det iakttagna plocka fram forsknings-

uppgifter, ofta rätt begränsade, vilka han sedan utförligt bearbetade. Denna förmåga står väl i samband med att han var en skarp iakttagare, framför allt då det gällde biologiska förlopp. Händighet och uppfinningsförmåga kom honom ofta att lyckas med att under artificiella förhållanden bringa studieobjekten att utvecklas, vilket träder fram lika mycket i hans skalbaggs-larvstudier som i termitstudierna. Inom taxonomin är visserligen hans insats framstående men står dock tillbaka för den nyssnämnda. Denna hans förmåga gjorde honom väl lämpad såsom praktisk entomolog.

För entomologiens historia hyste bibliofilen Kemner ett djupt intresse och sammanbragte ett rikhaltigt bibliotek av äldre, framför allt naturvetenskaplig litteratur.

Då frågan om nordiska entomologmöten diskuterades i Stockholm var Kemner en av dem, som ivrigast talade därför. Han omsatte detta sitt intresse i handling såsom sekreterare vid det första i Stockholm 1921, såsom ordför. i arbetsutskottet vid det femte i Lund och såsom president vid det sjätte i Köpenhamn 1939. Han såg i sådana sammankomster ett medel att få entomologiens ställning såsom en viktig vetenskap känd och erkänd. Han deltog också i de internationella entomologkongresserna i Zürich, Ithaca, USA, Madrid och Berlin och var utsedd till generalsekreterare vid den till 1941 planerade i Stockholm. Även deltog han i den internationella zoologkongressen i Budapest 1927. Medarbetare i International Corn Borer Investigations sedan starten 1927, bevistade han dess kongresser i Paris 1929, Budapest 1930 och Warszawa 1931.

Professors namn erhöll han 1940.

Mångsidigheten inom vetenskapen hos Kemner motsvarades av mångsidighet i den allmänna läggningen. I unga dagar skicklig skridskoåkare idkade han som äldre bowling-sport. Intresset för konst låg honom i blodet (en äldre broder var den kände skånemålaren Helge Kemner), men de moderna riktningarna gillade han ej. Under sina resor i Holändska Ostindien hade Kemner lärt känna den javanesiska konsten och han hemförde därifrån både konstföremål och etnografica, av vilka må nämnas en förnämlig samling javanska knivar (kriser). För antikviteter, i synnerhet möbler, hyste han ett livligt intresse. Med konst, antikviteter och etnografica som inslag ordnade han ett vackert hem, ett »museum kemnerianum», som en avliden dansk vän kännetecknade det. Här samlade han sina vänner och allra helst sina entomologer. Glad och trevlig sällskapsmänniska och berättare av talang kunde han som få vidmakthålla glädjen i kretsen. Med nöje lyssnade man till berättelserna om liv och upplevelser i tropikerna, ofta interfolierade av demonstrationer av kultur-föremål därifrån. Kemner var en stor humorist, och ett fyndigt svar, en

god anekdot uppskattade han alltid. För sina amanuenser kunde han väl stundom te sig som övervakaren, och ett gott arbete på museet skattades förvisso högt. Han blev dock mera vännen än chefen, ty i allt tog han själv del, och rådgjorde eller diskuterade vanligen med de äldre om omordningar eller andra förändringar på museet. Den arbetsglädje och entusiasm som han visade var i sanning smittande.

Den rastlösa aktivitet, som på 30-talet präglade Kemners verksamhet avmattades så småningom, vilket visade sig både i arbetet på museet och i hans författarskap. Förmodligen var det försymtom till den sjukdom, som 1944 plötsligt gjorde ett första framträdande för att 1946 så allvarligt återkomma, att han fr. o. m. ht. 1946 måste vara sjukledig.

Professor Kemners gärning inom Lundaentomologien har varit mycket framgångsrik och blivit av allra största betydelse. Entomologien har nu en ställning här som aldrig tillförne. Han blev både återupprättare och nyskapare och är värdig att ställas vid sidan av professor A. G. Dahlbom, entomologiska museets grundare för mer än 100 år sedan. Genom sin insats är hans namn för alltid djupt ristat i entomologiska avdelningens och därmed universitetets historia.

Kjell Ander.